

Цвядззейшы за дыямент

Любоў ЛЯЎШУН,
кандыдат
філалагічных навук

...Твердшій, неж
діамагнэты, на камені
веры моцно утвэржэны
філар сей... душегубны
пекелнага мора навално-
сти мученической душою
непоколебимо зносячи,
сердцем исповедничим
стале отражал...

Мялеці Сматырці.
«Казанье на погреб...
Леонтия Карповича»

Чалавек-легенда, постаць неардынарная, загадкавая і прыцягальная, архімандрыт Лявонці Карповіч належыць да тых нямногіх, каго звычайна называюць светачамі краіны, нацыі, эпохі, але... З цягам часу страціліся амаль усе згадкі аб гэтай выдатнай асобе, так што нават і імя рупліўца забылася і нічога не гаворыць сучаснаму беларусу. Па крупінках збіралася тое нямногае, што засталася нам ад гэтага дзіўнага лёсу, ад гэтага яркага характару, што, здаецца, дапамагае зазірнуць у таямніцу загадкавай беларускай натуры.

Лявонці Карповіч* (свецкае імя Лонгін, але сустракаюцца напісанні Логвін, Логін) – пінчанін, паходжаннем шляхціц. Яго прадкі служылі пінскім князям Яраславічам. Сярод Карповічаў знаходзім воінаў не толькі ратных, але і духоўных. «Народжаны высакародна ад дабрачэсных і пабожных бацькоў. Сын святара», – піша пра яго Мялеці Сматырці ў пахавальным казанні. Бацькам будучага спаведніка быў Фёдар Міхайлавіч Карповіч, спачатку святар Пінскай замкавай (гэта значыць, падпарадкаванай непасрэдна каралеўскаму ўраду) Дзімітраўскай царквы, потым – яе прапапо (дарэчы, пераемнік на гэтым месцы Кірылы Цярлецкага, аднаго з ініцыятараў Брэсцкай царкоўнай уніі 1596 года).

Малодшы з сыноў святара Фёдара, Лонгін Карповіч, нарадзіўся ў 1579 альбо

* У старадруках, дзе згадваецца гэта прозвішча, націск ставіць, як правіла, на першым складзе, але мы будзем прытрымлівацца звычайнай акцэнтацыі.

Шмат гадоў Экзархат Беларускай Праваслаўнай Царквы разглядаў пытанне аб кананізацыі архімандрыта Лявонці Віленскага (Карповіча). Нарэшце 15 снежня 2009 года на пасяджэнні Сінода БПЦ было прынята рашэнне далучыць да ліку беларускіх святых гэтага спаведніка, шчырага абаронцу бацькоўскай веры, прапаведніка любові і канфесіянальнага міру, праваслаўнага асветніка і багаслова. Кананізацыю вырашана правесці 24 верасня (13 верасня па старым стылі) бягучага года ў дзень скону рупліўца.

1580 годзе**. Пра дзіцячыя і юнацкія гады Лонгіна вядома толькі тое, што быў ён ад нараджэння слабы здароўем, ды яшчэ – што, відаць, падлеткам трапіў у Вільню. Першапачатковую адукацыю Лонгін атрымаў, хутчэй за ўсё, у школе Пінскага Лешчынскага манастыра. Потым вучыўся ў Віленскай брацкай школе пры праваслаўным Свята-Троіцкім (з 1597 года – Свята-Духавым) брацтве, дзе набыў выдатную для свайго часу адукацыю: глыбока ведаў царкоўную дагматыку і кананічнае права, свабодна арыентаваўся ў Святым Пісьме і Паданні, быў знаёмы з граматыкай, дыялектыкай, логікай, рыторыкай, а таксама са шмат якімі творамі антычных класікаў, разбіраўся ў паскаліі і царкоўных спевах, добра ведаў грэчаскую, лацінскую, царкоўнаславянскую, польскую мовы, а таксама і родную – так званую «рускую», ці «простую мову» (старабеларускую), на якой прапаводаваў і пісаў. Захарый Капысценскі ў сваёй «Палінодыі» (1621) адзначае: «...Блажэнны Лявонці Карповіч, архімандрыт віленскі, муж богадухавенны, у мове грэчаскай ды лаціне быў вельмі дасведчаны». Настаўнікамі Лонгіна ў Вільні былі знакамітыя Кірыл Лукарыс, Юрый Рагацінец і Стафан Зізаній.

** Разыходжанне ў датах адлюстроўвае розніцу ў храналагічных стылях: няма дакладных даных, каб упэўнена сцвярджаць, якім менавіта стылем летапісання карысталіся ў побыце праваслаўныя ВКЛ у тых часы: візантыйскім вераснёўскім, калі навагодзем лічылася 1 (альбо радзей – 16) верасня, ці заходнееўрапейскім студзеньскім, у якім год пачынаўся з 1 студзеня. Таму даты жыцця архімандрыта Лявонці, які і нарадзіўся, і спачыў восенню, няпэўныя: у вераснёўскай храналогіі – 1580–1620 гады; у студзеньскай – 1579–1619. Каб не абцяжарваць аповед, мы будзем карыстацца заходнееўрапейскім календаром.

Адразу ж па дасягненні паўналецця Лонгін актыўна ўключваецца ў грамадскую дзейнасць: выконвае на карысць брацтва розныя прадстаўнічыя абавязкі, выбіраецца «шпітальным дазорцам» і «вытрыкушам (уладкавальнікам) царкоўным»; праз малы час узначальвае таксама і брацкую друкарню, робіцца цяпер яе «галоўным друкараром» і «карэктарам»; з гэтым ён сумяшчае выкладанне ў брацкай школе, а магчыма, і кіраўніцтва ёю, замяніўшы на гэтых пасадах высланага з Вільні (у кастрычніку 1599 года) Стафана Зізання, які ў снежні 1600 загінуў.

У 1596–1597 гадах брацтва, адчуваючы, што небяспечна знаходзіцца пры Свята-Троіцкім саборы, будзе ўласную Свята-Духаву царкву, якая насуперак забароне Жыгімонта III узводзіцца на прыватных землях князёў Валовічаў. Лонгін, як «царкоўны вытрыкуш», узначальвае будоўлю. Пры царкве адразу ж пачынае складацца манастыр, дзе знаходзілі прытулак манахі і манахіні, выгнаныя з гвалтоўна перададзеных уніятам манастыроў. Уладкаваннем яго пры брацкай царкве займаецца таксама Лонгін Карповіч.

У студзені 1609 года Карповіч едзе адным з паслоў ад Віленскага праваслаўнага брацтва на Варшаўскі сейм, аб чым знаходзім звесткі ў акружным пасланні Нестара Казменіча, падляшкага пратапопа і патрыяршага экзарха Кіеўскай мітраполіі. У гэтым лісце, звяртаючыся да святароў абодвух пінскіх сабораў і навакольных вёсак, Нестар Казменіч ставіць ім у прыклад руплівасць да праваслаўнай веры з боку віленскага духавенства і грамадзян, сярод якіх называецца «пан Логін Карповіч».

У цяжкі для праваслаўных Вялікага княства 1609 год у жыцці Лонгіна Карповіча адбываюцца падзеі, якія крута перамянілі яго далейшы лёс. Неўзабаве пасля паездкі ў Варшаву Лонгін Карповіч прымае манаскі пострыг з імем Лявонцій; праз зусім нядоўгі час ён рукапакладзены ў іераманахі і амаль адразу прымае сан архімандрыта брацкага манастыра, дзе пачынае ўводзіць кінавіяльны (агульнага жыцця) уклад па чыну Васіля Вялікага – проціпастаўляючы ўзначалены ім праваслаўны манастыр уніяцкім базыльянскім (гл. складзены пазней архімандрытам Лявонціем «Кінавіён», 1618).

Такая вонкавая паспяховасць выклікана складанымі абставінамі: з кастрычніка 1609 года ўсім віленскім праваслаўным святарам забаронена было адпраўляць богаслужэнні; з сакавіка таго ж года Свята-Троіцкі манастыр належыць уніятам; ва ўсёй Вільні, у адпаведнасці з каралеўскім і мітрапаліцкім загадам, дзейнічае толькі адна праваслаўная царква – Свята-Духава брацкая (бо стаіць на прыватнай шляхецкай зямлі), якая, аднак, не мае святароў, бо яны «забаронены» мітрапалітам і высланы каралём. У гэтай сітуацыі тое, што на першы погляд можа падацца галавакружнай царкоўна-адміністрацыйнай кар'ерай не дасягнуўшага нават трыццацігоддзя Карповіча, было на самай справе праявай грамадзянскай мужнасці і духоўнай сталасці. Прыняўшы ў гэты час сан праваслаўнага святара і архімандрыта, Лявонцій фактычна «выклікаў агонь на сябе», стаўшы жывой мішэнню для нападкаў як з боку іерархіі, што саступіла ў унію, так і з боку дзяржаўных устаноў, якія ўсімі спосабамі спрыялі ажыццяўленню уніі, а таксама – езуітаў, якія актыўна дапамагалі польскаму каралю ў справе рэлігійнага «аб'яднання» – «уніфікацыі» яго падданных.

Аднак, зрабіўшыся манахам, святаром і архімандрытам, Лявонцій не перастае працаваць у друкарні, пачаўшы традыцыйно сумяшчэння архімандрыцкага служэння і пасады «галоўнага друкара» брацтва. Так сталася пры ім, так будзе доўгі час і пасля яго.

У красавіку 1610 года за выданне антыўніяцкага твора Максіма (у манастве Мялецця) Сматрыцкага «Фрынас» («θρίνος») Жыгімонт III загадвае надрукаванае спаліць, друкарню ў брацтва адабраць, а друкароў

ПРА АЎТАРА

ЛЯЎШУН Любоў Віктараўна.

Нарадзілася ў Віцебску. У 1988 годзе скончыла Белдзяржуніверсітэт імя У.І. Леніна, у 1991 годзе – аспірантуру па спецыяльнасці «Тэорыя літаратуры» пры Інстытуце сусветнай літаратуры імя А.М. Горкага (Масква).

С 1992 года працуе ў Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы АН Беларусі, цяпер – старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі.

Кандыдат філалагічных навук (1992).

Аўтар шэрага прац па тэорыі і гісторыі ўсходнеславянскай сярэднявечнай кніжнасці і гісторыі культуры беларускіх зямель, у тым ліку навучальнага дапаможніка і чатырох манаграфічных даследаванняў. Сфера навуковых інтарэсаў: усходнеславянская медыявістыка.

ды наборшчыкаў, а таксама «галоўнага карэктара Логвіна Карповіча, асабліва, калі ён не шляхціц», затрымаць на ратушы ці ў якой іншай турме да асобнага распараджэння. Але калі гэты загад аддаваўся, архімандрыт Лявонціў ужо быў арыштаваны (відаць, гарадскімі ўладамі ці службаўмі ўніяцкага мітрапаліта Іпація Пацея). У самую Вялікую Суботу 1610 года ў брацкай друкарні адбыўся вобыск, пры якім схапілі «галоўнага друкара брацкага, слугу і пісара Лонгіна Карповіча (...) і засадзілі ў смуродную турму». Спрабуючы вызваліць свайго архімандрыта, брацтва падало скаргу ў Трыбунал – вышэйшую апеляцыйную ўстанову дзяржавы, дзе гэтая скарга праляжала каля года, а ў 1611 годзе Трыбунал нарэшце вырашыў перадаць справу Карповіча «на рассудак сеймавы», што можа разглядацца як простае марнаванне часу, бо, як вядома, рашэнні Трыбунала паміж сеймамі мелі значэнне сеймавых пастаноў... Не зважаючы на тое, што Пінскі павет пацвердзіў шляхецкае паходжанне і добрасумленнасць Карповіча, таго не вызвалілі, а, паводле слоў Мялецкія Смятрыцкага, закаванага ў кайданы, доўга «шарпалі ад суда да суда, з турмы да турмы» і катавалі. Так пачаўся для рупліўца «двухгадовага вязнення падземны цяжкі змрок».

Адзначу, у земляную яму быў кінуты патомны шляхціц – справа нечуванай дзёркасці для прававой свядомасці «шляхецкай рэспублікі».

Арышт Свята-Духава архімандрыта супаў з вельмі моцным пажарам, які 1 ліпеня 1610 года знішчыў, як даводзяць сведкі, палову Вільні, не крануўшы, аднак, брацкіх будынкаў. Цікава, што згарэлі 11 цэркваў, якія Пацей адабраў у праваслаўных і перадаў уніятам некалькі месяцаў таму. Свядомасць сучаснага чалавека, выхаванага ва ўмовах свецкай культуры, натуральна, успрымае гэтую падзею не больш як выпадковасць, але для веруючых віленцаў у сітуацыі вострага канфесіянальнага процістаяння гэты пажар быў літаральна знакавым.

Свята-Духава царква ў Вільнюсе. Сучасны выгляд

У час зняволення, як сведчыць Мялецкі Смятрыцкі (мяркую, са слоў самога Лявонція Карповіча), «даводзілася святому гэтаму мужу зносіць д'ябальскія спакусы (...) нячысты рознымі спосабамі падманы ўсялякія рабіў: то абыцаў найхутчэйшае з цяжкіх вызваленне ў тым выпадку, калі, уклечыўшыся, паклоніцца яму; то пужаў хуткімі лютымі пакутамі ды надзвычайнай смерцю (...). Вадзілі яго да цара і вельможы дзеля праўды Евангельскай і спавядаў яе нязменна. Быў асмьяны дзеля веры праваслаўнай, абылганы, зганьбаваны», яму, «жорстка ды люта што ні дзень мардаванаму цяжкім вязню (...) даводзілася паміраць маруднай смерцю» за тое, што па яго благаслаўненні адбылося выданне «Фрынаса», якое, паводле слоў аўтара гэтага твора, «не ўмясцілася ў межы панстваў нашых, але ў іншыя краіны ды сумежныя з намі каралеўствы трапіла, і там дабрачыннасць кафаліцкага праваслаўнага нашага веравызнання чыстым паказала».

Невядома, якім чынам удалося архімандрыту Лявонцію Карповічу выйсці жывым з «каменнага мяшка». Смятрыцкі сцвярджае, што ён «не выракся праўды Евангельскай». Магчыма, адыгралі сваю ролю хаданніцтва буйных магнатаў, што заставаліся верныя праваслаўю (Валовічаў, Карэцкіх, Агінскіх, Сапегаў і іншых), – братчыкаў Свята-Духавага брацтва, з якімі ўраду нязручна было сварыцца з-за паўжывога адкатавання ў вязня ды яшчэ ва ўмовах ускладненнай знешнепалітычнай сітуацыі (паражэнне ў вайне з Масковіяй). Так ці інакш, але пасля двухгадовых пакут у вязніцах архімандрыт Лявонціў Карповіч быў вызвалены. Выжыў ён цудам, а сляды ад кайданоў засталіся на целе рупліўца назаўсёды.

Трохі паправіўшыся пасля турмы, архімандрыт Лявонціў Карповіч працягвае службу брацтву і «рэлігіі грэчаскай». Недзе ўлетку 1613 года ён абіраецца адным са старэйшых брацтва. Тады ж (паводле іншых меркаванняў, у 1616 годзе) віленскі архімандрыт абраны і намінатам*** епіскапа Уладзімірскага і Берасцейскага****.

*** Намінат – названы, але не хіраганісаны епіскап.

**** На думку аўтара артыкула, менавіта ў 1613-м – у год смерці Іпація Пацея, які некананічна ўзначальваў мітраполію ВКЛ і адначасова кіраваў Уладзіміра-Берасцейскай епархіяй.

Як і раней, ён кіруе дзейнасцю цяпер ужо дзвюх брацкіх друкарняў (у Вільні і ў Еўі), рэдагуе прынятае да выдання, перакладае творы святых айцоў, вызначае найбольш неабходнае для друку. Пад рэдакцыяй архімандрыта Лявонція ў гэты час выходзяць перш за ўсё выданні, патрэбныя для нармальнага літургічнага жыцця Царквы: Часаслоў (Еўе, 1612), Анфалагіён, ці выбраныя малітвы (Еўе, 1613), Малітвы паўсядзённыя (Еўе, 1615), Евангелле вучыцельнае (Еўе, 1616), Малітоўнік (Вільня, 1617), Служэбнік (Вільня, 1617), Кінавіён (Еўе, 1618), Трэбнік (Вільня, 1618), Трэбнік з артыкуламі для манахаў (Вільня, 1618), пераклад тлумачэння на «Отча наш» Іаана Златавуста (Вільня, 1620). Для патрэб брацкай школы ў той самы час выдаюцца Буквар славянскай мовы (Еўе, 1618), Граматыка славянская, складзеная Мялеціем Сматрыцкім (Еўе, 1619).

Верагодна, у гэты ж час архімандрыт Лявонцій Карповіч стаў рэктарам брацкай школы; пад яго кіраўніцтвам у 1613–1617 гадах для школы будуецца новы мураваны дом, а працэс навучання ў ёй рэфармуецца на класічны ўзор двуступеннай адукацыі «трывіума» і «квадрывіума».

Па-ранейшаму і нават горш даводзіцца цярапець Свята-Духавым братчыкам і манахам розных кпіны з боку насельнікаў Свята-Троіцкага уніяцкага манастыра. Карыстаючыся тым, што Свята-Духаў манастыр знаходзіцца на процілеглым баку вуліцы, браты-ўніятаы ледзь не кожныя дзень і ноч кідаюць у праваслаўных каменне, пускаюць стрэлы нават па вокнах школы, дзе займаюцца дзеці і падлеткі. У час аднаго з такіх нападаў у 1614 годзе пінскі ўніяцкі епіскап Паісій Анікеевіч і Іасафат Кунцэвіч, якія жылі тады ў Свята-Троіцкім манастыры, ледзь не забілі Лявонція Карповіча: архімандрыт быў моцна паранены ў галаву кавалкам цагляны. Трохі ачуняўшы ад ранення, архімандрыт Лявонцій, дзякуючы Богу за гэтуе, як ён даводзіць, «магчымасць адпачыць», працягвае сваю дзейнасць: восенню 1615 года, яшчэ хворы, ён рыхтуе да друку нядаўна прамоўленыя ім пропаведзі «На Праабражэнне Госпада» і «На Успенне Прасвятой Багародзіцы»...

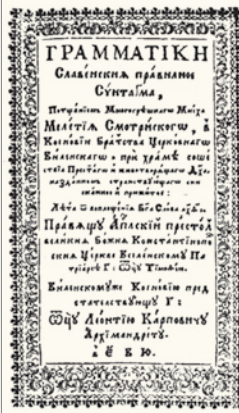
Менавіта пры архімандрыце Лявонціі, які фактычна апынуўся на чале ўсяго

праваслаўнага брацкага руху на беларускіх землях, Віленскі Свята-Духаў брацкі манастыр узначальвае ўсе праваслаўныя манастыры на беларускіх землях і робіцца цэнтрам супраціўлення уніі. Пад яго кіраўніцтва і абарону пераходзяць ужо існуючыя манастыры (напрыклад, Мінскі Пятра і Паўла) і пад яго эгідай, не зважаючы на каралеўскую забарону, на брацкіх (прыватных) землях будуецца і ўключаюцца ў асветніцкую дзейнасць на карысць захавання бацькоўскай веры новыя царквы і манастыры, заснаваныя, па словах Сматрыцкага, «за ласкаю Божою і па яго (архімандрыва Лявонція Карповіча. – Л.Л.) загадзе па розных месцах і гарадах (...) за вельмі кароткі час яго жыцця і дзору».

Пры гэтым архімандрыт Лявонцій дбайна выконвае і свае абавязкі манаха, брацкага святара і прапаведніка. Як сведчыць Ісая Трафімовіч, іерманах Свята-Духава манастыра і пастрыжанік «авы Лявонція», «меў гэты ава звычай кожны дзень праводзіць Бажэственую службу». «Як чула, як дбала, вусна і пісьмова, выконваў ён настаўніцкі свой абавязак, – сцвярджае Мялеці Сматрыцкі, – вядома не толькі праваслаўным яго слухачам, але нават і іншаверцам (...) Узносіў ён голас свой, як трубу (...) прапаведаваў Слова, намагаўся ўсечасова, страфаваў (дакараў. – Л.Л.), граміў, прасіў са ўсялякім цярапеннем і наукай (...) выводзіў з народаў адступных, з земляў ерэтыцкіх ды халуг (нетраў. – Л.Л.) схізматыцкіх, прыводзіў жа да ўласцівай ім зямлі, да Адзінай Святой Саборнай і Апостальскай Царквы». Гэты, па словах Сматрыцкага, «прыкладны муж (...) не адным толькі манахам прыкладам быў, але і кожнаму пабожнаму хрысціянину як вышэйшага, так і ніжэйшага стану».

Шмат сіл аддае архімандрыт Лявонцій упарадкаванню манаскага жыцця пры Свята-Духавай брацкай царкве. «Архімандрывцае служэнне (...) богабойна, дбала ды ўважліва вяршыў (...) бо быў муж духоўны, прыкладны, вучыцельны, цнатлівы, браталюбны, спагадлівы», – сведчыць пра яго Сматрыцкі.

Нястомным і самаадданым служэннем архімандрыт Лявонцій Карповіч, па сведчанні сучаснікаў, «заняпалую з-за праклятага адступніцтва (у унію. – Л.Л.) Царквы нашай Рускай святыню ўдала змог

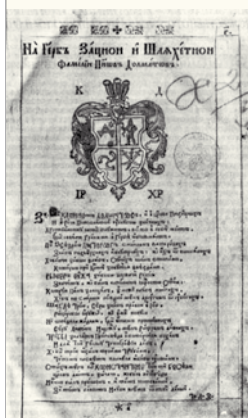

«Граматыка славянская»
Мялеція Сматрыцкага.
Еўе, 1619 год

узняць». А ў «Ляманце» на смерць Лявонція Карповіча ўдакладняецца: гэты руслівец навучыў праслаўных вернікаў

«...постити, Дни святыи, праздники честно обходити, На всеночных молитвах тръвати нетескливо, Хутне ходитъ до церкви, жити святобливе. Грехов споведатися, таемниц Христовых Заживати начастей справил был готовых, – Што у наших пред леты было неподобно, На то душу и сердце отдал всех способно»...

Віленскі архімандрыт быў натхняльнікам і сімвалам таго моцнага рэлігійнага ўздыву на пачатку XVII стагоддзя, мэтай якога было адстаяць гістарычную этнакультурную, у тым ліку і канфесіянальную, тоеснасць насельніцтва беларускіх зямель. Але ў час грамадзянскай, па сутнасці, вайны, якая была справакавана прыняццем Брэсцкай уніі 1596 года, архімандрыт Лявонцій, «узносячы голас свой, як трубу» над чалавечым вар'яцтвам, прапаведаваў вечныя хрысціянскія каштоўнасці, вучыў пра выратаванне душы, пераконваў ставіцца да ворагаў з любоўю і цярпліваасцю. Ён не толькі сам як прапаведнік «строфовал и громил» словам сваіх казанняў, але і ўсіх сапраўдных сыноў Царквы заклікаў адстойваць веру бацькоў – Прусаў, аднак не ў крывавай бойцы, а словам праўды Евангельскай, спаведніцкай і пакутніцкай крывёю. Таму шанавалі архімандрыта Лявонція не толькі праслаўныя, але і «іншаверцы, адшчаченцы і адступнікі, якія чулі яго навучанне Евангельскай праўды, што ўздзейнічала падобна да двухбаковавострага мяча, які рассякае сэрца і ўсе думкі аж да раздзялення душы і духу і паражае да глыбіні існасці і мозга касцей» (пар.: Яўр.4:12), – засведчвае ў казанні на пахаванне Мялецкі Смарыцкі. Гэтыя палымяныя пропаведзі не захаваліся да нашага часу, акрамя дзвюх з іх, што ў 1615 годзе былі надрукаваны ў брацкай друкарні, ды яшчэ адной невялікай (кімсьці ў свой час запісанай на слых) – «У нядзелю перад Нараджэннем Хрыстовым навуча», якая захавалася ў рукапісе Кіева-Сафійскага збору. І гэта не дзіўна, бо вядома, што езуіты куплялі спісы і выданні пропаведзяў Карповіча літаральна па вазе золата і потым палілі іх. Цудам засталася некалькі паасобнікаў «Казанье двое».

«Вертаград душэўны». Вільня, 1620 год

У гэтых двух друкаваных казаннях нібы сканцэнтраваны ўвесь духоўны вопыт архімандрыта Лявонція Карповіча, пацверджаны асабістым жыццём, пакутамі і крывёю. Прасякнутыя сапраўднай хрысціянскай любоўю і да сяброў, і да ворагаў, словы русліўца не страцілі сваёй значнасці і дзейнасці па сённяшні дзень. Вучэнне архімандрыта Лявонція Карповіча аб праабражэнні чалавечай душы, маляўніча і грунтоўна выкладзенае ў гэтых казаннях, з'яўляецца хіба не першай у межах усходнеславянскага праслаўнага веравызнання спробай асэнсаваць і вырашыць менавіта праблему асабістага выратавання-абожання. А Багародзічнае вучэнне, трапна пададзенае ў «Казанні на Успенне Прасвятой Багародзіцы», адзіны, здаецца, для ўсходнеславянскага багаслоўя тых часоў такога кшталту вопыт упарадкаванага выкладу праслаўнай марыялогіі.

Сярод нешматлікіх лістоў архімандрыта Лявонція, якія зберагліся да нашага часу, асабліва вылучаецца яго пранікнёнае пасланне на Афон. У ім віленскі архімандрыт пераканаўча просіць афонскага схімнака Кірыла (былога манаха Свята-Духава манастыра) тэрмінова вярнуцца на радзіму для падтрымкі Прусаў Царквы: «Вядома ж, хто маці сваёй не любіць, – каго ж такі любіць зможа? – пытаецца ў святагорца архімандрыт Лявонцій Карповіч. – Дык паспяшайся зараз служыць беднай Маці тваёй (Прусаў Царкве. – Л.Л.), не пакінь Яе ў час, калі кліча і са слязамі просіць цябе, сына свайго і прысягнуўшага Ёй воіна прыйсці на Яе паратунак!» Пры гэтым архімандрыт Лявонцій рашуча абвяргае аднабокае і літаральнае разуменне Кірылам «маўчальніцтва»: «Несвоечасовае ж маўчанне, – заўважае віленскі архімандрыт, – ёсць прычынай шматлікага зла ў грамадскім жыцці (...) яно ёсць добраахвотнае забойства, якое забівае душу такога «маўчальніка»...

У 1620 годзе манахі Свята-Духава манастыра пад кіраўніцтвам ужо смяротна хворага трыццацідзевяцігадовага «авы Лявонція» рыхтуюць да выдання «Вертаград душэўны» – пераклад з грэчаскай мовы зборніка малітваў і багаслоўскіх твораў, укладзенага ў XIV стагоддзі манахам Фікарыем Святагорцам «з догматаў

Дыянiсiя Арыяпагiта». У прадмовах да «Вертаграда» – iх дзве – архiмандрыйт Лявонцiй Карповiч, пакутуючы, па яго словах, «душэўнаю i цялеснаю хваробаю», прызнаецца чытачам: «Спадзяюся на Госпада ў тым, што ваша небаярная малiтва дапаможа ci мне нягоднаму, калi падоўжыць Госпад непатрэбнае маё жыццё, дарабiць тое, што было задумана па Ласцы Яго, ci iншага каго на гэтую душакарысную працу зробіць здольным (...) пасля зыходу акаяннай маёй душы са (...) шмацпакутнага (...) грэшнага майго цела...»

I ci не па малiтве памiраючага руплiўца праз сем гадоў пасля яго скону ў Свята-Духавым манастыры прыме пострыг той, хто прадоўжыць справу архiмандрыйта Лявонцiя – Афанасiй Фiлiповiч...

Нават на смяротным ложку архiмандрыйта не пакiдалi думкi пра далейшы лёс усталяванага iм манастыра i Праваслаўнай Царквы ўвогуле. Адчуваючы блiзкi скон, архiмандрыйт Лявонцiй молiць працягнуць яго зямныя пакуты, каб завяршыць распачатае: «Прасiце, брацiя, Бога, каб дараваў яшчэ мяне Царкве...» i апошнi раз настаўляе сваiх духоўных дзяцей – нагадвае словы апостала аб iсным жыццi, але мiжвольна прарочыць пра самога сябе: «Ci ж будзе цела нашага дом сапсаваны, калi маем будаванне ад Бога – дом нерукатворны, вечны на нябёсах» (пар.: 2 Кар. 5:1)!

Калi ў 1620 годзе ВКЛ наведваў Iерусалiмскi патрыярх Феафан, якi згадзiўся пасвяцiць для праваслаўных мiтрапалiта i чатырох епiскапаў, архiмандрыйт Лявонцiй з-за хваробы ўжо не змог паехаць у Кiеў пад патрыяршую хiратонiю: 13 верасня (24 верасня па новым стылi) 1620 года вiленскi Свята-Духаў архiмандрыйт спачыў, трохi не дажыўшы да сарака гадоў...

Вядома, што нятленны астанкi архiмандрыйта Лявонцiя Карповiча некаторы час знаходзiлiся ў Свята-Духавай царкве, а самога яго ў першыя дзесяцiгоддзi пасля скону шанавалi як святога спаведнiка. Аб гэтым даведваемся, у прыватнасцi, з «Мнемазiны», якую паднеслi Пятру Магiле пры яго ўступленнi на Кiеўскую мiтраполiю ў 1633 годзе студэнты Кiеўскай калегii. Святым называе Лявонцiя Карповiча i Афанасiй Фiлiповiч у сваiм знакамым «Дыярышы» (1648). Сярод святых згадваецца

«Лямант»
на смерць
Лявонцiя
Карповiча.
Вiльня, 1620 год

«Казанне...»
на чэснае пахаванне... Лявонцiя
Карповiча. Мялеццiя
Сматрыцкага.
Вiльня, 1620 год

архiмандрыйт Лявонцiй Вiленскi i ў «Святой Русi» архiмандрыйта Леанiда (Кавелiна). Аднак дакументальных сведчанняў афiцыйнай кананiзацii руплiўца не захавалася, як не захавалася нi яго жыццiя, нi царкоўнай службы яму, нi абраза, хоць, напэўна, такi i iснаваў, прычым быў напiсаны адразу ж пасля скону архiмандрыйта. У «Эпiтафiене», якiм завяршаецца «Лямент света убогих на жалоснае престаўленiе отца... Леонтия Карповича» (1620), знаходзiм апiсанне гэтага абраза:

...Рукою
держит веток, другою –
книгу, там же – кадило...

Трохi нiжэй тлумачыцца сiмвалiчнае значэнне такой выявы:

Живот нетрвалый
значит тот квет опальный.
Книга – чистость сумнения
Кажет мети. Збавеня
В добрых делех чекати.
За ним в небо ступати...

Лявонцiя Карповiча спасцiг лёс шматлiкiх самаадданных падзвiжнiкаў, якiя не шукалi нi славы чалавечай, нi ўзнагарод, нi нават простагi удзячнасцi, – яго iмя на доўгi час зникла са старонак беларускагi гiсторыi: Свята-Духаў манастыр у Вiльнюсе дзейнiчае да нашага часу, i сёння, працягваючы традыцыю, закладзеную архiмандрыйтам Лявонцiем, яго наведваюць iншаверцы i атрымлiваюць там духоўнае суцяшэнне, а iмя стваральнiка i першага архiмандрыйта манастыра ледзь вядомае. Кожнаму большменш адукаванаму беларусу знаёмыя iмёны Мялеццiя Сматрыцкага, Сiльвестра Косава, Iосiфа Бабрыковiча, а iмя iх духоўнага айца i настаўнiка забытае. Мы гаворым аб праваслаўным этнакультурным адраджэннi ў Вялiкiм княстве Лiтоўскiм у канцы XVI – на пачатку XVII стагоддзiяў, а аднаго з буйнейшых яго пачынальнiкаў i руплiўцаў часта нават не згадваем...

Вядома, няма прарока ў Айчыне сваёй. Але ж ci не вучыць нас гiсторыя таму, што народы, якiя забiвалi i забывалi сваiх прарокаў, нiколі не рабiлiся ад гэтага шчаслiвейшымi. I менавiта ci не памяць продкаў – першая прыкмета культурнасцi i самаўсвядомленасцi нацыi?.. ─